

Серія “Виховує мистецтво”

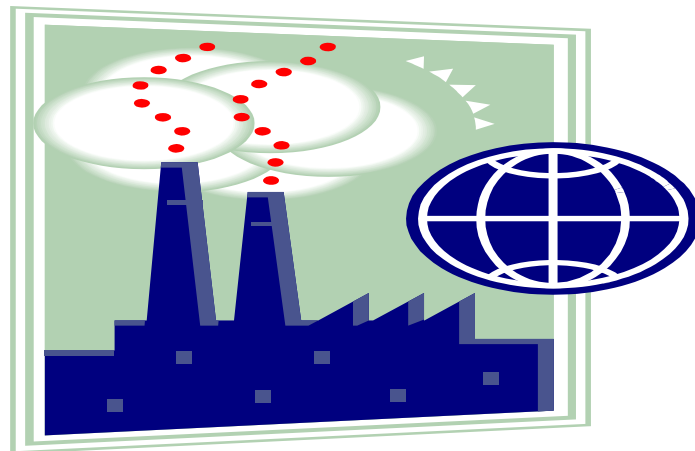
Л.В.Сєрих

Використання традиційної народної

ВИТИНАНКИ

у подіях сьогодення:

“ДЗВОНИ ЧОРНОБИЛЯ”

Серія “Виховує мистецтво”

започаткована з метою висвітлення творчих надбань
учителів мистецьких дисциплін

Редактор серії – Л.В.Серих, викладач кафедри виховної роботи та позашкільної освіти, методист образотворчого мистецтва Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, вчитель вищої категорії Сумської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ст. № 17.

Серих Л.В.

Використання традиційної народної витинанки у подіях сьогодення: Дзвони Чорнобиля: Методичний посібник для вчителів предметів художньо-естетичного циклу. – Суми, 2006. – 38 с.

У методичному посібнику відображується використання народної традиційної техніки витинання у подіях сучасного життя. Посібник – яскравий приклад виховання підростаючого покоління засобами яскравого, самобутнього українського декоративно-ужиткового мистецтва та вшанування пам’яті героїв-ліквідаторів Чорнобильської трагедії.

У посібнику використані роботи учнів Сумської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ст. № 17.

Посібник рекомендовано для вчителів образотворчого мистецтва, вчителів предметів художньо-естетичного профілю, організаторів методичної роботи у школі, місті, студентів мистецьких факультетів.

Рецензент:

Козровська В.М., член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України, заввідділом декоративно-прикладного мистецтва Сумського палацу дітей та юнацтва.

Комп’ютерна верстка: Ю.Є.Крюк

Управління освіти Сумської обласної державної адміністрації
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Управління освіти Сумської міської ради
Сумська спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ст. № 17

Серія *“Виховує мистецтво”*

Л.В.СЕРІХ

**Використання традиційної народної витинанки
у подіях сьогодення:
“ДЗВОНИ ЧОРНОБИЛЯ”**

Методичний посібник для вчителів предметів
художньо-естетичного циклу

Суми 2006

ЗМІСТ

1.	Передмова	5
2.	Вступ	6
3.	Загальні відомості про витинанки	7
4.	Виготовлення витинанок, поділ витинанок за технікою виконання	8
5.	Мотиви орнаментів витинанок. Семантика народних художніх образів	10
6.	Урок декоративно-прикладного мистецтва “Витинанка. Дзвони Чорнобиля ”	12
7.	Терміни і поняття	16
8.	Українська витинанка	17
9.	"Відлетіла горлиця в небесні сади"	19
10.	Витинанки Миколи Теліженка	23
11.	Сторінки історії Чорнобильської трагедії	27
12.	Учнівські роботи	30
13.	Ділова гра “Жах Чорнобиля оселився в серцях мільйонів українців ”	35
14.	Література	38

ПЕРЕДМОВА

Основним завданням сучасної школи є розвиток творчої особистості, підготовка дитини до самостійної продуктивної діяльності.

Для створення відповідних умов розвитку творчої особистості необхідно проводити уроки на високому науковому та методичному рівні.

Робота з декоративно-прикладного мистецтва, зокрема витинання, має важливе значення для розвитку розумових здібностей, естетичних та технологічних нахилів учнів, їх естетичного смаку тощо.

Виготовляючи витинанки, ми сприяємо розвитку їх окоміру, вчимо пізнавати кольори та кольорові поєднання, гармонійно сполучати та поєднувати їх, розвиваємо почуття пропорції, ритму, симетрії, асиметрії, гармонії.

Під час роботи з папером певною мірою розвиваємо слух, за шелестом можна визначити якість паперу та його властивості. Дотиком можна відрізнити різні види паперу: аркуш із зошита, фольга, промокальний папір, калька, папір для малювання, цигарковий папір, картон, гофрований, цупкий тощо.

Декоративно-ужиткове мистецтво впливає на внутрішній світ дитини, залучає її до емоційного перевтілення, виховує здатність орієнтуватися у навколишньому житті, пробуджує почуття прекрасного.

Учнів треба привчати до швидкої, доцільної та продуктивної праці, одноманітна робота знижує інтерес, тому виготовлення витинанок за складністю повинно відповідати віковій категорії учнів та набутим раніше вмінням. Послідовне ускладнення роботи розвиває самостійність, разом з тим учні вдосконалюють уміння працювати з різними матеріалами та знаряддями праці. Працюючи в народній, традиційній техніці витинання, ми досягаємо збереження, розвитку народного мистецтва, дослідженню його, пробуджуємо інтерес до створення якісно нового, творчого бачення мистецтва художнього витинання.

Народне мистецтво витинанок – яскравий і самобутній шар українського декоративно-ужиткового мистецтва. Робота над витинанкою допомагає розвинути почуття ритму, краси, фантазію, захоплює світом сюжетів і орнаментів, кольорів і пропорцій.

Витинання стає улюбленим заняттям на все життя, бо є яскравим зв'язком, поєднанням історичного минулого та культури сьогодення.

ВСТУП

Українське народне мистецтво розвивалось за трьома напрямками: пластичним, живописним і графічним. Мистецтво витинанки можна сміливо віднести і до графічного, і до живописного виду, бо композиційні особливості, безліч ліній та поєднання кольорів ми бачимо у витинанці.

Витинання, відоме на сході з давніх часів, було поширене в усіх районах України.

У стильових різновидах, графічних мотивах, декору для прикрашення побутових предметів поєднувались висока майстерність та художня традиція. У народному житлі витинанками прикрашали фронтони, обрамлення вікон і дверей, мисники, сволоки, шафи тощо.

Серед улюблених мотивів оздоблення – геометричні: трикутники, квадрати, ромби; архаїчні солярні та інші знаки – лінії, кола, хрести, крапки; рослинні: в'юнкі гілки, квіти, вазони; зооморфні: силуети, птахи тощо. Ці орнаменти становили первинний шар в іконографії народів світу.

Стилістична єдність у творчості росіян, українців і білорусів простежується на всіх історичних етапах і стосується не тільки орнаментики, символіки, але й пізніших образотворчих надбань.

Колір взагалі посідає одне з провідних місць у народній творчості: крім художнього він має ще й смислове значення. Так, червоний – колір сонця і вогню – символізує життєдайні сили, жовтий – колір достиглих плодів, зерна – добробут, зелений – колір весни – розквіт природи, її відродження. Узгодженість кольорів ми зустрічаємо і в народному українському одязі, і в оздобленні інтер'єру житла, і, звісно, у витинанці. І в наш час різні відтінки синього кольору притаманні Миколаївщині, Одещині; його комбінації з іншими кольорами побутують на Закарпатті, Буковині, Поділлі.

Орнаментика творів народного мистецтва також дуже різноманітна. Орнаменти і композиції народного стінопису збереглися у так званих *мальовках* – малюнках на папері. Рослинні мотиви вирізалися по контуру або фігурно і наклеювалися на коминах печей, стінах, сволоках, круг вікон – тобто на тих елементах, які традиційно підкреслювались. Смуги з геометричних і рослинних мотивів прикрашали *неполив'яну кераміку* на Поділлі. Різноманітністю технік, багатством орнаментальних сюжетів вражають традиційна кераміка Прикарпаття та Закарпаття, *димлений посуд* Полісся. Антропоморфні, зооморфні, рослинні та геометричні мотиви

наносили також на *писанки*. На Наддніпрянщині – переважно рослинний орнамент (дубовий чи горіховий лист, рожі, гвоздики на чорному, темно-вишневому або зеленому тлі); на Поділлі – рослинний, рідше геометричний орнамент на чорному, фіолетовому, коричневому тлі; на Поліссі – геометричний чи геометризований білий, іноді з додаванням червоного, жовтого, зеленого кольорів; у Східній Карпатах – геометричні поліхромні орнаменти з жовтими або білими контурами. У килимарстві – рослинні, геометризовані – у центральних і частково західних районах; геометричні – у західних, особливо у гірських районах.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ВИТИНАНКИ

Витинанки – найстаріший вид декоративно-прикладного мистецтва в Україні. Слово *витинати* старовинного кореня і означає тіснити, видавлювати, вирізувати. Це ажурно вирізані прикраси з паперу.

Вважається, що батьківщиною витинанки є Китай 17-19 ст., бо саме там виник папір. Жінки напередодні весняного свята наклеювали на вікна “чуанхуан” (віконні візерунки), які виготовляли взимку.

Своєрідним прототипом української витинанки можна вважати шматочки паперу з ажурно витягнутими краями, що слугували підкладкою для канцелярських печаток так звані “кустодії”. Краям паперових кустодій надавали різної форми: ромби, розетки, квітки, зірки тощо.

Франція 18 ст. славилась паперовими “силуетами”. Це були портретні та фігурні композиції. Майстрами силуету вважають Ф.П.Толстого, Г.І.Нарбута, М.В.Гоголя, І.Ю.Рєпіна. Близькими до силуетних витинанок були “тіньові фігурки” [3].

Термін “витинанка” з’явився і в літературі у 1913 році, до цього існували терміни або назви “зірочки”, “хрестики”, “козаки” тощо. Найдавніші витинанки, які дійшли до нашого часу – Прикарпатські та Західноподільські (кінець 19 – початок 20ст.). Розквіт української витинанки приходить на 1880-1910-ті роки. Закріпилася витинанка на селі, бо її легше було виготовляти, замінити або поміняти деякі окремі елементи. Ажурні прикраси існували від весни до весни.

Їх намазували молоком і швидко ліпили на стіни. Не треба було розмивати стіни, знову білити, як це робили для розпису, тому траплялося, що витинанки повністю витіснили розпис.

Кращі зразки народних мотивів запозичувались, розвивались, зберігались і збагачувались наступними поколіннями. Уже на початку 20ст. хатні ажурні прикраси очолювали значну територію України.

Оспівували мистецтво витинання М.Коцюбинський у творі “Фата Моргана”, Г.Квітка-Основ'яненко говорив про “заквітчення” Харкова та його околиць паперовими прикрасами, І.Франко вказував на оригінальність візерунків і був впевнений, що це мистецтво вийшло із Східної України.

Мистецтво витинанки у 20ст. , звісно, розвивалося під впливом орнаментики розпису тканин, ткацтва, вишивки, різьблення, розпису кераміки.

Але мистецтву витинанки притаманні лаконізм, виразність, символічність.

На Придніпров'ї це була паперова “лиштва”, на Поділлі та Прикарпатті – “фіранка”, яка прикрашала полицки шафів.

У історії витинання були злети і падіння. Знову відроджується витинанка у 50-х – 60-х рр. 20ст. Витинанка міцно утверджується на папері, знаходить шлях у побуті і на виставках, завдяки талановитим витинальникам та прихильникам. Таким як: Валентина Миколаївна Коздровська (додаток 1), заввідділом декоративно-прикладного мистецтва Сумського Палацу дітей та юнацтва, Марія Авксентіївна Руденко з Вінниччини (додаток 2), відомий графік, скульптор, геральдик і ось тепер ще й витинкар Микола Теліженко (додаток 3). Справу народної майстрині продовжують багато її обдарованих учнів, серед них Романцов Сергій Васильович, методист вищої категорії Шосткінського Центру естетичного виховання дітей та юнацтва, керівник дитячого творчого об'єднання “Витинанка”.

ВИГОТОВЛЕННЯ ВИТИНАНОК

ПОДІЛ ВИТИНАНОК ЗА ТЕХНІКОЮ ВИКОНАННЯ

Техніка виконання витинанки має великі виховні можливості. Учень оволодіває навичками роботи з олівцем, ножицями, ножом, лезом, лінійкою, тобто технічними навичками, вчиться аналізувати явища і предмети

оточуючого середовища. В учнів розвивається увага, зорова пам'ять, окомір, почуття форми, ритму, уявлення просторових композицій, почуття кольору та його перетворень; виховується любов до прекрасного, до точності, охайності, прагнення довести виконану справу до кінця.

Українська витинанка виконується на тонкому, глянцевому, одноколірному, друкарському, цигарковому, пергаментному та іншому папері. У сучасних умовах при вишуканому асортименті паперу модна виготовляти витинанки з паперу на будь-який смак.

Витинанку виконують шляхом вирізування, витинання ножицями або ножом, лезом із паперу, тканини, шкіри та наклеюють всією площиною на основу з паперу, картону або тканини.

Витинанки виготовляють із круглого, прямокутного, квадратного аркушу паперу, який складають навпіл, утрое, учетверо, по-горизонталі, вертикалі, діагоналі за попереднім композиційним задумом. Після цього вирізуємо витинанки за нанесеним олівцем ескізом.

Вибір правильної композиції виконання витинанки виявляється складним завданням для учнів. Для покращення композиції вчитель надає завдання спробувати змінити розміри: збільшити або зменшити, здвинути вправо або вліво, вгору, вниз окремі деталі, елементи композиції, намітити контрасти. Після такого детального аналізу залишається єдиний, правильний, остаточний варіант композиції.

За технікою виконання розрізняють витинанки одинарні, що виготовляються з одного аркушу паперу, витинанку складну, аплікаційну, яка виготовляється з кількох аркушів паперу, витинанку складену, яка виготовляється у великомасштабному вигляді, композиція доповнюється окремими частинами, елементами, які поєднуються у гармонійне єдине поле.

Використовуючи елементи композиції, модно досягти більш реалістичного зображення витинанки, якщо фігури розташувати не в одній площині, а у два, три плани, тоді витинанка розглядається у перспективі.

При створенні сюжетної композиції необхідно пам'ятати про перспективу. Закони перспективи треба пояснювати учням, щоб вони бачили і розуміли взаємозв'язок у розташуванні предметів у просторі. На матеріалі витинанки необхідно знайомити учнів із композиційними категоріями – ритмом, метром, симетрією, асиметрією, вивчати орнаментику, стилізацію, рапортність тощо.

МОТИВИ ОРНАМЕНТІВ ВИТИНАНОК СЕМАНТИКА НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ

За тематикою, тобто композиційним сюжетом, витинанки умовно поділяють на декілька груп, хоча політ фантазії, безумовно великий, необмежений. Виділимо основні сюжетні лінії:

1. Квітково-рослинні мотиви.
2. Зооморфні (зображення тварин, комах, птахів тощо).
3. Витинанки-обереги – Богиня Берегиня, Дерево життя, витинанки до релігійних та обрядових свят.
4. Геометричні орнаменти.
5. Антропоморфні мотиви (вирізування фігур людських постатей).
6. Мотиви предметного світу (від архітектури до інших предметів, сюди можна віднести і геральдику).

Працюючи над мистецтвом витинання, ми вирішили використати цю техніку у подіях сучасного життя, а саме, виконати тематичну композицію “Дзвони Чорнобиля”.

Відповідно до сюжетів наведемо приклади виконання витинанок. Витинанку “Козаки” робимо за ескізом. Складаємо папір у декілька разів, а коли виріжемо, дістанемо хоровод козаків. Витинанку “Пави на гілці” вирізуємо з одного шматка паперу, а потім наклеюємо папір різних кольорів на окремі частини пави і гілки, і дістаємо витинанку різнокольорову.

Доречно розкрити поняття *семантики народних художніх образів*. Єдність і гармонія різних форм народного мистецтва забезпечується завдяки їх іконографічній і кольоровій спільності. Найпростіші архаїчні мотиви – *лінії, кола, ромби, хрести, квадрати, крапки тощо*. Одним із первинних мотивів вважається *ромбово-меандровий* візерунок, який був символом мамонта-блага. Переосмислений у наступні епохи цей мотив виступав ідеограмою родючості. Хрестоподібні *кола, фігурки, розетки* слугували символами вогню, сонячного божества. Ідея кола зосереджувала космологічні грані язичества, світоглядні уявлення людини про мистецтво, про місце людини в світі. Форма кола трансформувалася у *багатокутник, ромб, квадрат, розетку*, які поєднуються між собою [1].

Далі відбулося переосмислення солярного значення *хреста і розетки*: хрест став символом християнства, а розетка у рослинних орнаментах сприймалася за узагальнений стилізований образ квітки.

Найпростіші *геометричні мотиви*, такі як *горизонтальна і хвиляста лінії*, певно, означали землю і воду. *Квадрат, поділений на чотири рівні частини*, з крапками, був символом засіяного лану. *Ромб з видовженими сторонами* нагадував про вінці зрубу.

До архаїчного шару належать і *зооморфні образи* коня, птахів та інші, які були тотемами давніх людей.

Існують і сюжетні композиції, пов'язані зі світоглядом слов'ян та побудовані на образах язичницьких богів, які уособлювали сили природи. Жіноча постать з піднятими руками – “*велика богиня*”, “*заступниця*” (“*Берегиня*”) життя на Землі, яка сприяє зародженню життя, плодючості. Вона може зображуватися з підвладними їй стихіями, у колі вершників, із птахами у руках.

Серед геометричних, рослинних мотивів найчастіше зустрічалися *багатопелюсткові розетки*. Їх основу становив народний, землеробський календар. У рослинній орнаментиці багатопелюсткова розетка вже виступала абстрактним образом квітки. Головним рослинним мотивом у художніх образах був *вазон*, згодом *букет*. У зображеннях рослин, що вертикально піднімаються на народних виробках, вбачається культура “*світового дерева*” (“*дерево життя*”), симетрія якого встановлювали зв'язки між частинами світу (Зелі, небесної та інших сфер) і припинення хаосу. В українському народному мистецтві дерево зображується з парно симетричними гілками або такими, що чергуються; на вигинах гілок ростуть квіти (малюнок 1).

Між геометричними, зооморфними, антропоморфними і рослинними орнаментами чіткі межі не простежуються: рослинні сюжети могли бути виконані у геометричних орнаментах і навпаки.

Прикладом може бути також трансформація геральдичного орла у квіткові сюжети.

Для розуміння давніх нашарувань в іконографії народного мистецтва має значення аналіз композиційних основ орнаментики. Триярусне розміщення орнаментальних мотивів несе певне змістове навантаження – у ньому відбилися космогонічні й світоглядні уявлення стародавніх слов'ян про будову Всесвіту.

Одночасно народжується побутовий мотив, який відображає життя селянина. Побутові сюжети (картини жіночої праці, будівництва оселі, праці ремісників), розширюють традиційні іконографічні межі і посідають основне місце в народному мистецтві.

Отже, пройшовши складний шлях, на якому були цінні надбання і втрати, українське народне мистецтво увібрало усе краще і не випадкове, що має бути збережене нами і передане як цінна спадщина майбутнім поколінням [1].

УРОК ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА “ВИТИНАНКА. ДЗВОНИ ЧОРНОБИЛЯ”

Мета: продовжувати знайомити учнів із технікою витинання як видом декоративно-прикладного мистецтва.

Розвивати конструктивне мислення, фантазію. Поглиблювати вміння працювати з ножицями, ножем, дотримуватись правил безпеки, працювати охайно.

Прищеплювати любов до рідного краю, вміння шанувати традиції, задумуватися над трагедіями у людському житті та ніколи не забувати подвиг співвітчизників, у якій би сфері життя він не відбувався.

Обладнання: кольоровий папір, ножиці, клей, лінійка, олівець, зразки витинанок, М.Загреба. Пропусти Чорнобиль крізь серце (фотоальбом), репродукції творів декоративно-прикладного мистецтва відомих витинкарів, музична касета “Реквієм”.

План та хід уроку.

1. Перевірка знань та умінь учнів.
2. Повідомлення теми та мети уроку.
3. Актуалізація опорних знань.
4. Вступна бесіда.

Найголовніше в будь-якій справі – руки людини, недаремно прислів'я мовить: *“Руки твої – найкращий вклад, коли зумієш їм дати лад”*.

Ми сьогодні виконуємо роботу, яка безпосередньо пов'язана з дією руками, тому ми з вами домовимося, що будемо працювати охайно і відповідно до правил безпеки.

Назвіть головні правила безпеки при роботі з ножицями та ножем.

Сьогодні ми будемо виконувати витинанку. Розкажіть, які види витинанок ви знаєте? (*учні перелічують види витинанок за тематикою*).

До якого виду витинанок можна віднести витинанку “Дзвони Чорнобиля”?

Так, ви замислились, бо роботу на таку тему, ми будемо виконувати вперше.

Чому так названо місто Чорнобиль? Про походження цієї назви є кілька переказів. Один твердить. Що річка Прип'ять розділяла Білу Русь і Чорну Русь. У Білій Русі люди ходили у білих шапках та свитах, а в Чорній – у чорному вбранні. Місто, яке було на правобережжі, назвали Чорнобилем.

За іншим переказом назва місця походить від трави – чорнобиля – так здавна зветься в народі трава полин звичайний.

Можна довго розмірковувати над назвою міста, але місто росло, розвивалося, народжувалися діти. Над архітектурою міста працювали справжні народні умільці. Від добротності у хатах взимку зберігалося тепло. Навколо ріс сторічний ліс, який у літню спеку обіймав своєю прохолодою мешканців. Люди жили і насолоджувались життям, веселилися, сміялися, працювали. Тут зберігся народний обряд “Проводи русалок”, який залишився лише тут на поліссі.

Але й на Івана та й на Купала
Цариця наша добріша стала,
Розчинила вона двері підводної хати
Та й пустила русалочок на луг погуляти.

Так описував це свято Василь Симоненко. Люди жили й працювали... Аж у 1986 році, 26 квітня, на 4 блоці реактора Чорнобильської атомної електростанції стався вибух, що привів до страшної катастрофи. Весь всесвітній люд відгукнувся на цю подію.

Багато людей стали ліквідаторами-героями, які боролися з наслідками аварії. Давайте розглянемо фотоальбом Михайла Загреби, який був у Чорнобильській експедиції “Пропусти Чорнобиль через своє серце”, послухаємо “Реквієм” у Хвилині Мовчання.

І може ми тоді збагнемо Щиро –
 Ми грішники, яких не бачив світ,
 І може ще в серцях озветься Віра
 І це Врятує Змучений наш рід.

4. Виготовлення витинанки.

Що характерного у композиції цієї витинанки? Який сюжет? Що можемо зобразити на витинанці? (*Залишки реактора, згорілі дерева, хати, зруйновані лінії електрозв'язку тощо*).

Для чого взагалі ми виконуємо цю роботу? *Для того, щоб нагадати про цю екологічну катастрофу, для того, щоб ніколи в житті не трапилось подібного, щоб вшанувати пам'ять загиблих під час ліквідації наслідків аварії, тих людей, які постраждали.*

Якщо називається витинанка “Дзвони Чорнобиля”, то що головного можна зобразити? Дзвін, “колокол”, бо здавна, коли траплялося лихо, то треба було дзвонити до тих пір, поки не збиралися люди з усього міста, селища на допомогу. *Тобто, ми можемо зобразити дзвін.*

А як можна зобразити надію людей на краще життя, бо воно продовжується? Ось, наприклад, коли сталася подібна трагедія в Японії, то діти робили паперових журавликів. Що можемо зобразити ми, як паростки нового життя? *Зелені листочки, які пробиваються, квіти, журавликів чи голубів – символ миру і спокою, інші пелюстки нового життя.*

5. Діти, ми попрацювали над художнім змістом роботи, уявили образи зображення, а тепер з'ясуємо **послідовність виконання витинанки.**

- 1). Згорнути папір навпіл.
- 2). Намалювати простим олівцем ескіз майбутнього сюжету.
- 3). Вирізати ножицями композицію. (Ми сьогодні не говорили про поділ витинанок за технікою виконання, але ви можете обрати вид витинанки за власним бажанням).
- 4). Підготувати тло.
- 5). Наклеїти охайно витинанку на тло. (Не забувайте про те, яку роль відіграє колір у роботі, виконуйте роботу на контрастному поєднанні).

ЕЛЕМЕНТИ ОРНАМЕНТУ ВИТИНАНОК

РОМБИКИ

КЛИНЦІ

ЛУКИ,
РИСКАЛИКИ

ТРИКУТНИКИ

КРУЖЕЧКИ,
КРЕЙЦАРИКИ

КУЧЕРІ, БАРАНЦІ

КВІТКИ

ЗАКРУТКИ

ЗУБЧИКИ

ПТАХИ

СТРІЛКИ

ГАЧЕЧКИ

СТРІЧКИ

СМУЖКИ

СОНЕЧКО

ХРЕСТИКИ

ЗІРОЧКИ

ЛИСТОЧКИ

СЕРДЕЧКА

ЗЕРНЯТКА

КРИВУЛЬКИ

ПІДКІВКИ

ХВИЛЬКИ

б). Закінчити роботу, оформити для виставки.

Працюйте із задоволенням, із наснагою, з любов'ю, тоді у вас вийдуть дуже гармонійні і красиві роботи. Якщо немає запитань, то починайте працювати

6. Самостійна практична робота учнів.

7. Виявлення та виправлення помилок у дитячих композиціях.

8. Підсумок уроку.

Діти, як ви думаєте, чи досягли ми на уроці своєї мети? Як саме ви намагалися виконати роботу? Спробуємо визначити кращі та завершені роботи.

9. Домашнє завдання. Підготувати витинанки, які ми визначили, до шкільної виставки.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Аплікація – твір, виконаний шляхом наклеювання паперу, тканини тощо.

Витинанка – ажурні паперові прикраси.

Витинання – техніка виготовлення витинанок, техніка народного мистецтва.

Витинанка одинарна – виготовлена із одного аркушу паперу.

Витинанка складна – в основі лежить одинарна, яка формує її симетрію, ритм, ажурність тощо.

Витинанка складена – великомасштабна, елементи гармонійно підібрані між собою.

Колорит – поєднання кольорів та їх співвідношень.

Композиція – побудова художнього твору, розміщення, розташування його елементів.

Перспектива – просторові зміни розмірів та кольорів фігур у залежності від віддаленості один від одного або від переднього плану.

Стилізація – підпорядкування художнього зображення умовним, спрощеним формам.

Симетрія – розташування частин композиції відповідно до центру, вісі.

Сюжет – дія, вид природи, портрети, події, відображені у мистецькому творі.

Тема – головна ідея, думка, зміст художнього твору.

Ескіз – попередній начерк рисунка для подальшого виконання художнього твору.

Українська витинанка

Нещодавно в обласній науковій бібліотеці вперше в Сумах відкрилася виставка української витинанки – це персональна виставка творів художниці Валентини Миколаївни Коздровської, методиста образотворчого мистецтва.

Валентина Коздровська більш відома в обласному центрі як художник-графік. Найбільш любить акварель. Але останнім часом захоплюється декоративно-прикладним мистецтвом – писанками та витинанками.

В. Коздровська очолює клуб писанкарів, що працює при обласному осередку Спілки майстрів народного мистецтва України.

Так про неї говорить голова Сумського осередку Спілки майстрів народного мистецтва Є. Кочерженко: "Найкраще те, що як художниця, вона в постійному творчому пошуку саме традиційного народного мистецтва Сумщини, зокрема, писанкарства та витинанок. Та якщо з писанкарства ще залишилося кілька майстрів на Сумщині, то старих майстрів витинанок вже немає. Тож Валентині Миколаївні довелося перевернути чимало літератури тих витоків (про витинанку літератури видано дуже мало), аби знайти характерні ознаки східноукраїнської витинанки".

У минулому в житті та побуті українців складовою їх культури були витинанки – сюжетно-орнаментальні композиції, вирізані із паперу. На жаль, в сьогоденні цей вид декоративно-прикладного мистецтва значною мірою забутий. Ми згадуємо про нього лише під Новий рік, вирізуючи сніжинки з паперу, наклеюючи їх на вікна.

В давнину в Україні паперові витинанки на склі постійно змінювалися в залежності від пори року та пов'язаних з ними свят та обрядів. Звідси і виникали їх назви "Посівна", "Врожайна", "Весільна" тощо. Згодом витинанки почали розміщувати не лише на склі, й на сволоках, мисниках, печях, стінах.

Ще я пам'ятаю, як після війни моя бабуся та мама вирізували витинанки, що прикрашали полицки в буфетах. Вони розглядалися як доповнення до іншого хатнього оздоблення й становили з ним певну стильово-декоративну єдність.

Витинанки, представлені В. Коздровською, одноколірні, а яких основну роль відіграє крупна контурно-силуетна форма. Центральне місце більшості робіт – квіти, "дерево життя", життя роду людського. Воно уособлює Богиню-Берегиню на землі. Під час купальських свят українці прикрашали дерево вінками з квітів та рушниками.

Такі ж завітчані дерева і в витинанках. В одних композиціях – це казковий букет, а інших – дерево в вазоні або просто стилізоване дерево. Гарна "Святкова" – на темному тлі складної форми, що зображує "дерево життя" з птахами.

До речі, птахів ми бачимо тут на багатьох роботах. Автор полюбляє їх, висвітлює різними формами. Тут і "павичі", "зозуленьки", "голуби", і просто фантастичні птахи. Адже птахи а народне мистецтво прийшли до нас ще з язичеського культу. Вони приносять людям щастя, добробут, мир і злагоду в домі, відвертають лихо. Своє алегоричне значення вони зберегли до цього часу, і в народі їх зображення перегукуються з мотивами усного та пісенного фольклору. Автор любить українську пісню і часто втілює пісенні мотиви в своїх творах. Ось і тут привертають увагу "Ой сивая зозуленька сади облітала", "Ой на тому дубі два голуби гуде". Струнка по композиції, мов дівчина, "Урочиста" витинанка, виконана а синьому кольорі у вигляді завітчаного "дерева життя".

Є на виставці роботи, що нагадують нам українські народні вишиванки, виконані червоним на білому тлі. Це "Мамин рушник" та "Під калиною".

У залежності від змісту, автор дає певний колір, що несе відповідний настрій і символіку. Як ось "Вечірній дзвін" чи "Вербна неділя", де в складні композиції рослинної орнаментики темного кольору вплітаються архітектурні мотиви – маківки церков, увінчані хрестами.

Одноколірність кожної витинанки на контрастному тлі має точність і особливу вишуканість її гнучких ліній.

Слід відзначити, що майже всі витинанки авторки мають певну основу чи то у вигляді завітчаної землі, чи землі, покритої травою. У композиціях візерунків симетрично використовуються в певних пропорціях горизонтальні чи вертикальні мотиви.

На вернісажі В. М. Коздровську вітали учні – бандуристки дитячої музичної школи № 3 Коноз Оксана та Шульга Валентина (керівник Кавунник Г. В.), а також член Спілки письменників, поетеса Людмила Шевченко зі своїми віршами та піснями, жінки з Союзу українок.

Тож привітаємо і ми Валентину Миколаївну з першою персональною виставкою витинанок і побажаємо, щоб ця виставка була не останньою, щоб авторка ще порадувала нас новими творами, щоб і надалі продовжувала відроджувати та розвивати цей вид народного мистецтва на Сумщині, щоб більше мала своїх послідовників.

Тож нехай з Вашими деревами життя та птахами народжується новий прекрасний день та надія на краще майбутнє.

"ВІДЛЕТІЛА ГОРЛИЦЯ В НЕБЕСНІ САДИ"

"Щовесни, напередодні Великодня. Марійка з нетерпінням чекала, коли бабуся Одарка почне чепурити хату. Перед тим, як білити, вона неодмінно познімає зі стін і сволюка старі, вицвілі витинанки і дасть Марійці гратися. А коли вже засвітяться свіжовибілені сини, то причепить там нові, ще не бачені Будуть на них і квіточки, і пташки, і грона виноградні..." – розповідає Марія Гоцуляк, директор музею етнографи та народної творчості імені Марії Руденко, член НСМНМУ м. Могилів-Подільський.

Бабка вміла гарні витинанки робити. Та й не лише вона – в нашій Слобідці багато жінок і дівчат тим древнім ремеслом займалися, – пригадувала не раз у щирих бесідах заслужений працівник культури з с.Слободи-Яришівської, що в Могилів-Подільському районі на Вінниччині. Марія Авксентіївна Руденко.

Коли я підросла, то пасучи в полі овець, усе не могла намілуватися – якими ж то різноманітними квіточками Бог нашу землю прикрасив! Весняні барви змінюються літніми, літні – осінніми... І все то таке неповторне. Тоді потяглася рука до ножиць, аби на папері подовжити благословенний час цвітіння. Бачу квіти на яблуні – я їх вирізую А онде волошки, вони ще кращі – і волошки виріжу. А там – дзвоники аж манять до себе своєю філігранністю... І так кожную квіточку хочеться мені на кольоровий папір перенести.

Минали роки, життєві заметілі замітали потроху дитячу уяву. Клопоти домашні, вчительські, громадські – все це вимагало сил, знань і часу. Тож повернулася до своїх витинанок, аж коли пішла на заслужений відпочинок.

Вазон. Витинанка

Птах на калині. Витинанка

Прилетіли горлиці. Витинанка

Разом із колегою по педагогічній роботі, майстром із с. Саїнки Олександром Васильовичем Сапюком вони піднесли подільську витинанку на рівень, гідний світового пошанування. Вечорами, після важкої роботи на своєму розлогому городі, після хатніх безкінечних клопотів брала майстриня ножиці, кольоровий папір і клей та й поринала в інший, зовсім відмінний від буденного, світ. А, може, й невідмінний? Бо народжувались під її руками ті ж барвінки й чорнобривці, що віночком обрамлювали подвір'я, ті ж самі волошки й ромашки, котрі зранку схилялись перед нею в поклоні на вузькій польовій стежині, ті самі калинові кущі, які збіглися з усік пагорбів та й зупинилися зачудовані аж над самою річкою Лядовою..

Марія Руденко. Подільська Берегиня Горлиця... Ці слова з одного синонімічного ряду. Вони однаково ємко промовляють нам про унікальну, великої душі жінку, яка за своє довге (без одного року 90) життя зуміла піднятися від молоденької сільської вчительки до відомого діяча культури, хранительки неоціненних фольклорно-мистецьких скарбів свого народу. І все те життя, як одна (за космічним виміром) мить, пройшло в рідному селі Слобода-Яришівська. Тут зростала, зустрічала весну своєї юності. тут несла тяжке тавро дочки "ворога народу", тут одружилася зі статним офіцером Петром і виростили в парі трьох синів і дочку. Тут разом із ріднею і односельцями зносила всі злигодні і радощі, з яких було зіткане життя, наче домоткане рядно з яскравих і похмурих барв.

Усього переповісти про заслуженого працівника культури України, цю унікальну майстриню витинанки, вишивки, народного розпису Марію Руденко – не під силу, була б ціла книга. А поки що я схиляюся над духовним багатством – альбомами з фотографіями, коментарями до них, рукописами сцен свят і обрядів, які вона сама розробляла, впроваджувала в життя, численними автографами поважних осіб, збірниками, де вміщено і її кращі фольклорні дослідження та народні оповідання. І, звичайно, витинанки, котрими наша берегиня подивувала світ – від Японії до Європи.

Багато ще треба часу, щоб усе те систематизувати, описати, оформити те, про що мріяла Марія Авксентіївна, в ім'я чого жила натхненно творила, має бути не знищено і не зіпсовано сучасниками й нащадками. В її скарбах якраз і сконцентровано глиб і зріз української ментальності Тут є відповідь на ті одвічні запитання – хто ми і звідки пішли. Бо що, як не пісня, колядка, казка з їх глибинною народною філософською повчальністю може краще розкрити душу народу? Що, як не витинанка, писанка, вишивка може бути оберегом, ключем розгадки символічного світосприймання, її зв'язку із Землею і Космосом?

Ліщина. Витинанка

Бузок. Витинанка

Квіти в глечичку. Витинанка

Усе це пропустила через своє життя подільська Берегиня, збираючи по крихтам фольклор чи творячи свої декоративно-вжиткові шедеври. Я мала щастя бути посвяченою в таїнство народної творчості. З нашої зустрічі на засіданні літературно-мистецького об'єднання "Веселка Дністра" при редакції районної газети я ніби прикипіла душею до її витинанок. І ось уже ми близькі, десятків років, як умію, продовжую творити й пропагувати серед людей мистецтво минулому і практично доступне для всіх ремесло.

Пригадую й нашу першу спільну поїздку до Києва, де Марія Авксентіївна по-материнському щиро представила мене як послідовницю вимогливому керівникові Всеукраїнського центру народної творчості та Спілки майстрів народного мистецтва. Вона познайомила мене й з пропагандистом і власником найбільшої в тодішньому Союзі колекції витинанок професором із Харкова Олексієм Петричем, великим подвижником у справі відродження мистецтва витинанки з Прибалтики, письменником А. Марцинк'явичусом. А вирішальним поворотом у моєму творчому житті стали традиційні фольклорно-графічні ярмарки в Музеї архітектури і побуту України в с. Пирогові, де збираються кращі з кращих майстри від народу. Ми приїздили на ці свята до цього музею під відкритим небом, я з гордістю спостерігала, що моя славетна землячка серед столичних світил науки і культури, як кажуть, нарозхват.

Перед нею в шанобі схилялись і цілували руку титуловані професори й письменники, артисти й художники. Її витинанки – маленькі паперові дива, котрі вона там-таки нашвидкуруч вирізала, брали з собою в далекі краї зарубіжні туристи, особливо приїжджі з діаспори українці, як дрібку рідної прадідівської землі. А майстриня ніби молодшала в ті дні, ставала ще більш щебетливою й невтомною, забувала про свої вже досить кволі ноги і, наче

зірниця небес, і, світилася до кожного – усмішкою, піснею, приповідкою, кольорами свого народного одягу, який сама собі гаптувала.

Та й, нарешті, таки стала зорею, адже з подання ради ветеранів 241 стрілецької дивізії, з якою Марія Руденко підтримувала тісні зв'язки як її літописець, астрономи назвали нововідкриту планету Горлицею. Нагадаю, що "Горлиця" – то створений 40 років тому нашою землячкою фольклорно-етнографічний ансамбль, який і понині діє в селі вже під керівництвом її послідовниці Зінаїди Багрій.

Відлетіла наша Горлиця в небесні сади минулого року, посеред спекотного травневого дня. Ховали її за всіма християнськими канонами та з особливими почеснями, якими удостоюють лише таких заслужених й багатих душею людей. Але раз-по-раз, коли я торкаюся душею тої багатой спадщини, переданої сином Валерієм Петровичем Руденком для створення в нашому районі музею, мені здається, що розмовляю з живою моєю навчителькою. Такі люди не помирають, бо творіння їхніх душ і рук служитиме ще довгі-довгі роки, пов'язуючи золотими нитками віки минулі і прийдешні.

Два півники. Витинанка

Наприкінці 2003 року запрацював Могилів-Подільський музей етнографії та народної творчості імені Марії Руденко. Це вже ніби підсумок подвижницько-мистецької діяльності майстрині, увіковічений і в експозиціях цього культурного осередку.

ВИТИНАНКИ МИКОЛИ ТЕЛІЖЕНКА

Праця мистця. свідомого свого призначення, в наш час має безпосередній стосунок до пробудження національної свідомості широких верств українського суспільства. Сприятти тому він мав би не лише історичними полотнами, але й менш значними, скажімо, ужитковими витворами, якщо тим переймається майстер, професіонал. Трактовані на традиційній основі справжні сучасні речі стають причетними до формування світогляду, наснажують духовно. Здавалося б, що може бути надзвичайного в такому різновиді народної о мистецтва, як витинанка. якою займалися наші матері й бабусі? Та й нині це "рукоділья", дяка Богові, не занепало. Але щоб цією справою, копіткою й філігранною, захоплювалися сьогодні професійні мистці-чоловіки...

Київському глядачеві довелося свого часу в Експоцентрі України ("Українському Домі") та в залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України, що на Рейтарській, побачити виставки витинанки черкаського мистця Миколи Теліженка. Враження було таке сильне, що десь осторонь лишалося наше не вельми показове сьогодні – витинанки якимось незбагненим чином занурювали в той час. коли наші пращури почувалися і певніше, і самодостатніше. Себто – по-українськи. Вже цього б вистачило, щоби віддати належне праці художника за ту хвилю самоусвідомлення й відчутти, що ти живеш у Вкраїні, а не в якомусь конгломераті з інтернаціональним населенням...

Відомий графік, скульптор, геральдик і ось тепер ще й витинанкар! Микола Теліженко не одразу збагнув, що витинанка може бути унікальним, ба навіть архісучасним, ні на йоту меншовартісним від інших різновидів мистецьких, високодостойним витвором. Вочевидь, знадобилися попередні тривалі студії у станковій графіці, скульптурі, дошукування найістотніших образотворчих первенів у народному мистецтві, в спадщині Трипільської культури, Київської Русі, добі козаччини, відтак засвоїти все, що зробили Бойчукісти, шістдесятники, аби все те "переплавилось" у творчості Мистця, постало видатним здобутком національним, співмірним із поняттям автентичності, яку ми знаємо про традиційне образотворення Японії, Китаю, близького Сходу.

Чомусь ми не завжди усвідомлюємо, що витинанка була поширена по всіх теренах українських, і певні лише в тому, як її репрезентують сьогодні, прикладом, Вінниччина чи Полісся. Зі слів Миколи Теліженка, цим рукотворним заняттям у час дозвілля до останнього часу залюбки переймалися й наддніпрянці. Мистець, по суті завдячує своїй матері, а також часові, коли

спогади про той час потребували "виводу", реалізації творчої. В тому сенсі, як кривний зв'язок поколінь висновує неперервну нитку традиції, аби відчуття власної ідентичності ставало на кін часу, виховувало свідомих громадян нації.

Микола Теліженко, як і годилося, розпочинав із традиційної витинанки з вирішенням масштабності, з огляду на "станковість" експонування – не звичайного вжитку, як це було колись, а обумовленого тим призначенням витинанки від її "одиночності" до серійних експозицій. Все те потребує окремого, специфічного дослідження. А поки що відзначимо пройдений митцем шлях упродовж якихось десяти-дванадцяти років у цьому різновиді образотворчого мистецтва. Це шлях від традиції до стилізації витинанки, від стилізації до вироблення своєї знакової системи відтак власного стилю.

Передовсім привертає увагу мистця тематична спрямованість витинанок – від традиційних структур "древа життя" ("народні мотиви") до теми "Козак Мамай"; в останнім часі тематика прибралася завдяки філософському трактуванню. Глядач усе те не просто розглядає, а буквально "прочитує", добуваючи чи не по крихті те, що зберігається в генетичній пам'яті – відтак відбуваються асоціативні візуальні враження, які глядач отримує і знаку, символу, плями, орнаменталізації, зрештою від ритму – лінійної технології витинанки. За великим рахунком, емоційним, образним, метафізичним чинником у ній виступає Криволінійний ритм, його пластичні й семантичні основи. Ним, як відомо, визначені витвори трипільських майстрів ужиткового призначення. Отож, не випадкове назвою витинанки раннього часу є "Рий Трипілля" (1991 р.). в якій, власне, окреслені образно-стилізовані пошуки на майбутні десятиліття.

"Там де дід ходив і козу водив". Витинанка, папір, 1999, 100x50

Треба було пройти шлях від "Дерева життя", "Знаків і символів", "Козак Мамаїв", від декларативних витинанок "Спадок часу". "Чортополох", "Героям" до сучасних сказати б, полотен у вигляді розгорнутих серій.

Але ще кілька слів про криволінійні ритм, складову поняття національної Форми. Він, як це розумів наш Микола Гоголь, формується від лінії обрїю ("Лінія обрїю формує душі"). Умовно кажучи, горизонт український (і не пустельний принаймні) – це той візуальний абсолют без кінця і краю Метафізичний безмір, у якому не існує прямої лінії. З нього ми маємо дивовижні відчуття криси землі української. Це на підсвідомому рівні відчувається у витинанках Миколи Теліженка. Насамперед, у полотні "Холодний Яр" (2003), у якій "Дерево життя" знайшло втілення у високій культурі криволінійного ритму, його семантиці, змістовному навантаженні. То є своєрідним палія естом, котрий можна розглядати безкінечно.

Це до того, що в українській традиції образотворчості ніколи не було натуралізму. Абстрагованість мислення, відчуття надчасності подієвості були не лише "своїми", але й "людськими". З такого розуміння "Холодний Яр" мистця сприймається як щось співзвучне чи співмірне з різними сторінками драматичної історії України.

З огляду на цю серію можна стверджувати про з'яву власне синтезованого виду графіки. Графіки глибоко закоріненої в джерела народної творчості, в традицію, а головне насправду модерної, що, віриться, знайде з часом своє визнання далеко за межами України. При всьому тому треба пам'ятати про народність образотворимого – полеміка її наявності чи відсутності наразі виглядає не актуально. Щоправда, народність витинанки бачиться не лише в техніці виконання, але й скільки, простіше мовлячи, є в ній традиції.

Адже інколи можна бачити надто ефектні вироби ножицями в коломистецькому середовищі, і то не є вартісним артефактом.

Витинанка Миколи Теліженка має чистоту стилю, внаслідок того, що він від початку прагнув (на зламі історичного прориву всіляких інновацій кінця

80-х) до чіткого розуміння українськості мистецького розвитку в незалежній Україні. Тобто бачив нагальну потребу українізації всіх підвладних йому різновидів образотворчості. І саме витинанка на сьогодні чи не найочевидніше свідчить про звершення програмних завдань мистця. Про те, що Наддніпрянщина отямлюється від лівих ухилів, від неправдивих орієнтацій і безперервного пошуку "самого себе" (читай – оригінальничання).

Без перебільшення відзначимо: аналогу витинанкам Миколи Теліженка чи й відшукаємо нині на берегах Дніпра. Йдеться про мистців професійних, котрі мали б подібний результат, видатні здобутки, як черкаський мистець. Втім, в аналітичному погляді на творчість сучасних майстрів образотворимого варто було уникати високих дефініцій, епітетів "великий", "геніальний". Та розглядаючи витинанки Миколи Теліженка, втриматися від захвату важко, від відчуття проникнення в буттєво-сутнісні основи нашого життя, в національну самобутність культурної спадщини...

Відтак думається: яку треба мати уяву, знання народного мистецтва, традиції в її розвитку, щоби створити такі твори як "Холодний Яр", "Велесові перевесла". "Трипільські ритми".

Серії, в яких присутні ясність теми і філософське осмислення, культура індивідуального самовиразу і бездоганність технічного виконання. А ще можна дивуватися з наснажливої праці мистця, що свого часу збагнув – яку силу впливу матиме витинанка на пересічного глядача. Адже кому, як не йому, потрібно сьогодні спізнати, хто він є, якого родоводу.

Особливо варто відзначити серію "Велесові перевесла" (2003). В ній, завдяки добре структурованій композиції (орнаментально доконана архітектоніка), Теліженко досягає найбільшої стилістичної й художньої довершеності. Серія з якоюсь дивовижною проникливістю торкається струн душі, залишається в пам'яті назавжди.

У цій розвідці ми діткнулися тільки одного напрямку творчості мистця витинанки, що вартує детального, поетапного розгляду. Наприклад, у вигляді монографічного видання, добре структурованого й ілюстрованого. Адже праця заслуговує на те, що вона потрібна людям нашого часу, копи відбувається державне становлення України, духовне прозріння всіх її теренів (Григорій Міщенко).

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Не із сторінок стародавніх літописів і не з легенд та переказів увірвалось у наше життя це лячне і моторошне слово... Чорнобиль.

Слово це стало символом горя і страждань, покинутих домівок, розорених гнізд, здичавілих звірів. Важким колесом "прокотилась" Україною аварія на Чорнобильській АЕС. Чорнобиль – невеличке українське містечко, яких сотні на Україні. Весною потопало воно у свіжій зелені, вишневому та яблуневому цвіті. Здавалося, що красу цього куточка українського Полісся ніщо і ніколи не затьмарить.

Ніщо не віщувало біди. Стояла тиха, весняна ніч. Квітень завершував свою вахту в природі і мав передати її травню. Саме в таку з ночей, 26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС сталася аварія – вибухнув один із блоків.

Ті, хто тієї пори не спали, бачили як над електростанцією спалахнуло вогняне сяйво, схоже на сніп полум'я. Та ніхто тоді гадки не мав, що сяйво те смертельно безпечне.

Аварія на ЧАЕС – смертоносне полум'я зловісної пожежі висвітило кожного, хто там працював і жив, виділило першим із перших. Вони, ризикуючи життям, кинулися до реактора аби своїми грудьми перестерегти трагедію.

Відвага... Для пожежного – це невід'ємна професійна риса, без якої ніяк не можна. Ось так тієї трагічної ночі лейтенанти і сержанти пожежної охорони виконували свою звичайну роботу. О, ні! Це був смертельний герц, із якого хлопці вийшли переможцями. 28 чоловік двох караулів затулили собою не тільки станцію, а й Європу. Шість чоловік загинули майже відразу. Так вони жили, працювали й увійшли в безсмертя.

Навічно заснули герої-пожежники на новому підмосковному Митинському цвинтарі. Скромні жити з червоними зірками будуть нагадувати нам і майбутнім поколінням імена Правика, Ігнатенка, Кибинка, Титенка, Тищури. Вічна слава героям!

*Ті, що згоріли в вогні
В перші хвилини двобою,
Землю прикрили собою,
Як наші діди на війні.
Не залишили пости,*

*Мужньо стояли на герці,
Пам'ятник їм вознести
Треба у кожному серці.*

Наша пам'ять і пам'ять багатьох наступних поколінь – знову і знову буде повертатися до трагічних квітневих днів 1986 року. Поля і луки, ліси і озера, річки і ставки Чорнобильщини тяжко уражені невидимою чорною хворобою.

Величезні території в Україні, Білорусії, Росії виявились непридатними для проживання людей та сільськогосподарського виробництва.

*Луг не тішить око зелен-рутою,
В ліс і гай заходити не можна.
Кожна квітка дихає отрутою,
Стронцієм налита квітка кожна.
В порожніх селах вітер кривить,
Тополі гне і лози хилить,
Гірчать на сонці полини,
Ростуть в городах бур'яни,
З річок веселки води п'ють,
І страшно яблуні цвітуть...*

/ М.Лукив "Біль і пам'ять" /

Такі картини сьогодні вже реальність. Порожні села і міста. В яких немає навіть жодної живої тварини. Моторошно стає від такої безрадісної картини. Реальністю стала і смерть людей, що настає внаслідок радіоактивного опромінення.

Десятки тисяч людей брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Значна частина їх одержала серйозні дози опромінення, навіть часто смертельні. Люди до сьогоднішнього дня продовжують жити на небезпечно забруднених територіях.

Радіоактивність дуже впливає на спадковість. Уже зафіксовані випадки народження дітей із страшними фізичними вадами, а також видозмінених тварин - мутантів. Все це таж реальність – страшна і жорстока.

Наслідків аварії до теперішнього часу ще не ліквідовано і ми змушені жити у страшному радіоактивному кошмарі.

*Чи знаєш ти, світе, Як сиво ридає полин,
Як тяжко, як тужно Моєму народу болить!*

/Б.Олійник "Сім"/

Радіація нечутна, невидима і не має запаху. Вона неприступна для наших органів чуття, але якби і фіксувалася нам, то людина однаково беззахисна перед нею.

Ось кілька цифр, що характеризують наслідки і трагедії. Всього було виявлено 39 забруднених районів України, Білорусії, Росії. На цій території знаходиться понад 5 тис. поселень. В них проживає 1,5 млн. людей. Радіоактивними ізотопами всіяні в тій чи іншій мірі ще 11 районів із населенням 17 млн. чоловік. А ще треба врахувати, що радіоактивні частинки досягли також окремих районів Кавказу, Сибіру, Середньої Азії. Кажуть іноді, що Чорнобиль видихнув 10 Хіросім.

Нині в Україні склалася важка демографічна ситуація. Смертність населення перевищує народжуваність. Збільшується кількість психічних і онкологічних захворювань у людей. Чимало ліквідаторів аварії й сьогодні дивляться на світ з вікон лікарень.

Багато зробив для розкриття правди про чорнобильську трагедію народний депутат Юрій Щербак. В документальній повісті "Чорнобиль" він першим вдарив в екологічні дзвони, які наповнили наші серця болем, гнівом і тривогою, застерігаючи від байдужості до долі тих, хто став жертвами і продовжує нести тягар страшної біди.

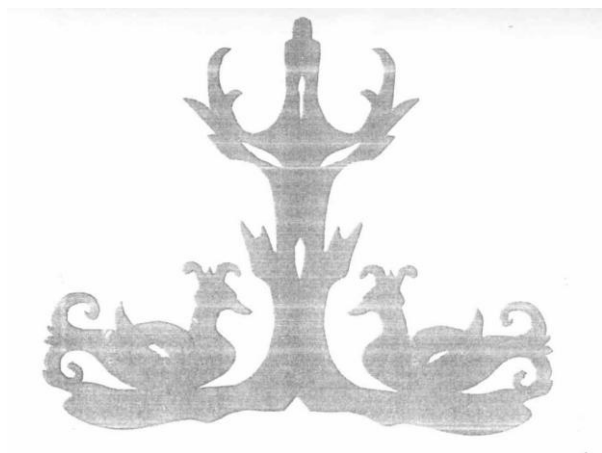
Зараз багато звертаються до Біблії. Там, до речі вони знаходять і передбачення цієї катастрофи: "Палаюча, мов смолоскип, впала вона на третину річок, на джерела вод ... А імення її Полин".

Саме таку назву має степова трава чорнобиль. Чорним болем – в серці України, Вітром полиновим понад світом, Цезій, стронцій – непомітно гинемо. Альфа бета. І собою світимо.

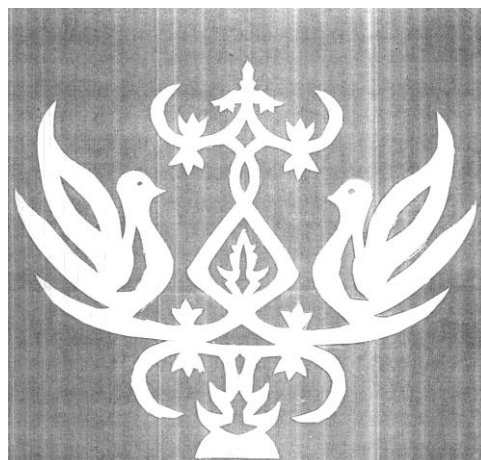
Минуть десятиліття, а чорний день Чорнобильської трагедії все одно хвилюватиме людей – і тих, кого він зачепив своїм недобрим крилом, і тих, хто народився далеко від покривдженої землі. Цей день 26 квітня 1986 року, завжди об'єднуватиме всіх живучих одним спогадом, однією печаллю, однією надією.

УЧНІВСЬКІ РОБОТИ

Витинанки «Дерево життя»

Серих Ілля 7-Г кл.

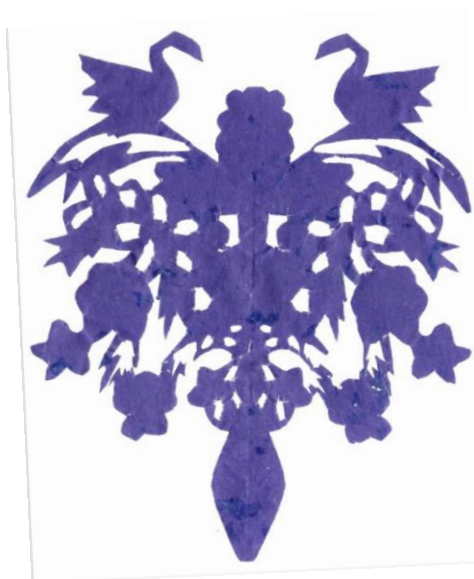
Серих Ілля 7-Г кл.

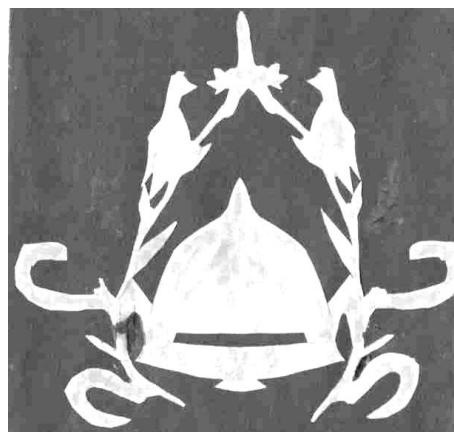
Ревенко Денис 7-Г кл.

Філатов Олександр 7-В кл.

Євдокименко Ірина 7-В кл.

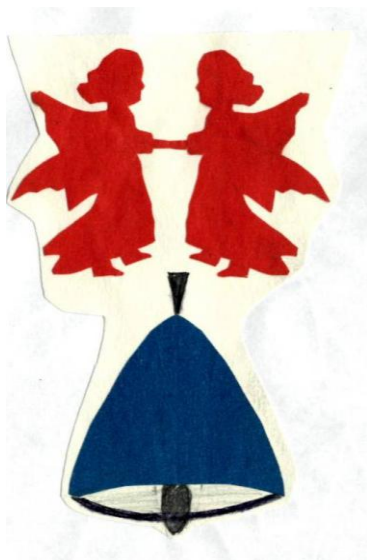
Витинанки «Дзвони Чорнобиля»

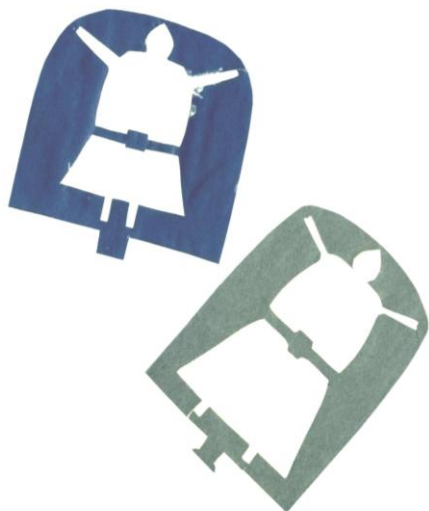
Овечкін С. 7-Г кл.

Боровик А. 7-А кл.

Серих І. 7-Г кл.

Суховій М. 7-В кл.

Котлярова І. 7-А кл.

Витинанки «Дзвони Чорнобиля»

Кондратенко І. 7-Д кл.

Безкорса О. 7-А кл.

Витинанки «Дзвони Чорнобиля»

Грибко О. 7-А кл.

Смолінова О. 7-М кл.

Копилов С. 7-Е кл.

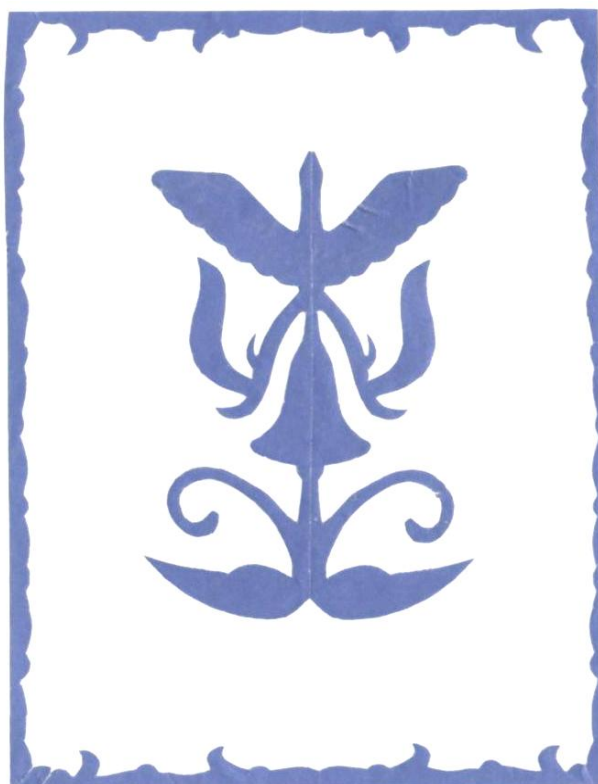
Витинанки «Дзвони Чорнобиля»

Емельнова В. 7-В кл.

Пугач В. 7-А кл.

Суру М. 7-А кл.

ДІЛОВА ГРА

"Жах Чорнобиля оселився в серцях мільйонів українців"

Мета: Вчити запам'ятовувати трагічні дати, цінити людське життя, вшановувати пам'ять жертв аварії на ЧАЕС, виховувати відповідальність людини за наслідки екологічного забруднення, виховувати почуття громадянської відповідальності за збереження екології, використання дарів та краси природи.

Сьогодні ділова гра й класна година присвячується трагічній сторінці нашої історії – аварії на ЧАЕС. ||

У Чорнобилі знову весна. Така сама, як і на наших вулицях. Але квітнуть сади і ростуть дерева інакше, не так, як по всій Україні. Липи, берези, клени, ясени, дуби тісною стінкою обступають квартали безлюдного міста Прип'ять.

На занятті ми згадаємо жах Чорнобильської трагедії, яку ніколи не забудуть, пам'ятатимуть не тільки мільйони українців, але й мешканці багатьох країн Європи.

Я пропоную провести ділову гру за участю трьох команд. У нашій грі не буде переможців. Ми з вами спробуємо більше дізнатися про небезпеку й безпеку мирного атому, а також спробуємо дізнатися, яким чином позбавитися помилок при роботі з атомом та як поводитися у надзвичайних ситуаціях.

Представлення команд.

1-й Тур. Історія мирного атома.

1. В якому році вперше відкрито явище радіоактивності? (В 1896 році).
2. Ким було відкрите це явище? (Вченим фр. Беккерелем).
3. Де і коли в світі встановлено першого реактора? (1942 рік США).
4. Де і коли був створений перший реактор в Європі? (Москва, 1946 рік).
5. Покажіть на мапі Чорнобиль, у якій області він розташований та до якої природної зони належить (Київська область, Полісся).
6. Коли в Чорнобилі розпочалося будівництво АЕС? (Травень 1971 – 1 енергоблок).
7. Яке місто було збудовано для працівників-енергетиків (Прип'ять).

8. Скільки енергетичних реакторів було збудовано на ЧАЕС? (4).
9. Чи була перспектива розширення енергоблоків? (Так, до 9).
10. Коли введена в дію ЧАЕС (1-й енергоблок у 1977 р., 2-й – 1978 р., 3-й енергоблок – у1981, 4-й – 1983 р.).

2-й тур. Ядерна катастрофа.

1. В який час відбулася катастрофа? (1986 р. у ніч з 25 на 26 квітня о першій годині 23 хвилини 40 секунд. 1-й та 2-й вибухи зруйнували реактор, в якому знаходилось 200 тон урану).

2. Які області України найбільше постраждали від аварії (Київська, Чернігівська, Житомирська, Сумська, Рівненська).

3. Якими ще країнами пройшов смертоносний Чорнобальський циклон? (Україна, Білорусія, Польща, Росія, Швеція, Латвія, Литва, Естонія, Норвегія. Вся Європа була забруднена радіаційними опадами).

Чорнобильська радіація досягла території Китаю, Японії і навіть залишила свій відбиток в Антарктиді.

4. Чи можна сказати, що рівень радіації залежить від місця катастрофи? (Ні, рівень радіації на окремих територіях неоднаковий, це пов'язане з напрямком вітру, рельєфу, вологості повітря тощо)

5. Які радіонуклеїди вам відомі? (Йод, цезій, цирконій, ніобій, церій).

6. Яку споруду збудували над реактором? (Збудували «саркофаг», товщина стін якого буда до 18 метрів).

7. Чи герметичний він? (Саркофаг герметичний не повністю, але середньодобовий викид радіоактивних продуктів нижче, ніж на тих блоках, які працюють).

8. Скільки років простоїть? (Конструктори спроектували об'єкт ан 30-40 років).

9. Що являє собою 30-ти кілометрова зона навкруги Чорнобиля? (Ця територія 2.8 тисяч кілометрів, найбільш забруднена й виключена з господарського користування так звана «зона відчуження»).

10. Чи може транспорт з підвищеним радіаційним забрудненням виїжджати за 30-ти км зону? (Ні, весь транспорт має перевірятися на дозиметрах). Забруднені машини дезактивуються й тільки тоді від'їжджають).

3-й Тур. Наслідки Чорнобильської катастрофи.

1. Які проблеми зараз є найбільш актуальними для ядерної енергетики? (Найбільш актуальною є проблема забезпечення радіаційної безпеки при експлуатації, захороненні відходів., їх вивезенні, вилучення АЕС з роботи).

2. Як відображаються наслідки аварії на здоров'я людей? (Хворих на постраждалих територіях набагато більше, ніж на «чистих» Західних територіях).

3. Чи виникають проблеми з людьми, які були евакуйовані? (Так, багато евакуйованих не влаштовують умови, які вони отримали в нових місцях, багато бажають повернутися, а є й такі, які вже повернулися в 30-ти км зону, їх 487).

4. Чи є умови для життя людей у 30-ти км зоні? (Їм привозять необхідні продукти харчування, одяг. Велика проблема для людей – хижаків, які вільно блукають по селах. Ще дошкуляють іноземні туристи, які розглядають місцевих жителів, як дикість).

5. Скільки населених пунктів входить до «зони відчуження»? (2 міста – Прип'ять й Чорнобиль, 76 сіл).

6. Чи працюють люди в районі станції? (Працюють, слідкують за герметичністю саркофага, вивчають рівень забруднення, працює кінна поліція тощо).

7. Чи можливі руйнації на атомних станціях під землею? (Велика небезпека існує попадання радіаційних відходів до ґрунтових вод, може виникнути рухливість гірських порід).

8. Чи вплинула Чорнобильська трагедія на рішення влади інших країн стосовно будівництва подібних станцій? (Так, в Фінляндії, Італії, Нідерландах відстрочили будівництво нових атомних енергоблоків).

9. Чи можна більше не боятися подібної трагедії, бо це вже було? (Ні, радіаційне забруднення може бути як після аварії, так і в результаті воєнних дій, щоб не повторювались трагедії, потрібно відповідально підходити до будь-якої справи, бути уважними, відповідальними, грамотними, піклуватися про здоров'я нації).

ЛІТЕРАТУРА

1. Івенко В.І., Івенко Л.Ф. та ін. Культура і побут населення України. – К.: Либідь, 1991. – 230 с.
2. Пушкарева Т.А. В мире симметрии. 1-й класс. – Сумы: Макден, 1995.
3. Романцов С.В. Витинанки. Крок в минуле та сучасне. – Шостка, 2001. – 80 с.
4. Сав'як Т.М. Робота з папером, картоном, тканиною. – К.: Рад. Школа. – 1971. – 112 с.
5. Станкевич М.С. Українські витинанки. – К.: Наукова думка. – 1996.

Навчально-методичне видання

СЄРИХ ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

учитель образотворчого мистецтва та світової художньої культури Сумської
загальноосвітньої школи I-III ступенів № 17,
методист образотворчого мистецтва
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Методичний посібник

Відповідальний за випуск В.В. Белковський